Olli Mäenpää
21.10.2022

Lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eräiden lakien valitustietä koskevan sääntelyn ja eräiden teknisten seikkojen päivittämiseksi (HE 93/2022 vp)/Lisälausunto

Esteellisyys

Yleisen tuomioistuimen ja hallintotuomioistuimen käsittelemää sivutoimilupaa sekä tuomarille annettavaa varoitusta ja virantoimituksesta pidättämistä koskevia päätöksiä on oikeussystemaattisesti perusteltua pitää ensisijaisesti virkamiesoikeudellisina hallintopäätöksinä, joita koskevat valitukset yleensä käsitellään hallinto-oikeudessa. Valituksen käsittelyä myös yleisen tuomioistuimen virkamiesoikeudellisessa asiassa on siten perusteltua pitää perustuslain 99 §:n 2 momentissa tarkoitettuna hallintolainkäyttöasian käsittelynä. Tältä kannalta ja myös perustuslain 21 §:n 1 momentin käsittelyn asianmukaisuusvaatimus huomioon ottaen on siten mahdollista ehdotetulla tavalla määritellä valitustie näissä asioissa hallintotuomioistuimeen, joissa käsitellään muutkin virkamiesoikeudelliset valitusasiat.

Kuten perustuslakivaliokunta lausunnossaan huomauttaa, sääntely johtaa kuitenkin siihen, että hallinto-oikeudet voivat joutua ratkaisemaan muutoksenhaussa myös saman hallinto-oikeuden ylituomarin tekemiin hallintopäätöksiin kohdistuvia valituksia tuomarikollegojen virkamiesoikeudellisissa asioissa. Tällaiset valitukset ovat esityksen perustelujen mukaan varsin harvinaisia, joten esteellisyyskysymykset eivät muodostane erityistä rakenteellista ongelmaa.

Periaatteelliselta kannalta on kuitenkin tärkeää, että näissä harvoissakaan tapauksissa ei synny perusteita epäillä tuomioistuimen päätöksenteon puolueettomuutta. Perustuslakivaliokunta painottaa siksi kokoonpanon esteettömyyden varmistamisen kannalta tuomioistuinlain 14 luvun 1 §:n 1 momentin sääntelyä esteettömän tuomarin määräämisestä. Tätä voitaneen pitää nykytilanteessa riittävänä puolueettoman päätöksenteon takeena tuomioistuinten päätösvaltaan kuuluvissa virkamiesoikeudellisissa asioissa. Arvioitaessa oikeusvaltioon olennaisesti kuuluvan tuomarin aseman riippumattomuuden ja puolueettomuuden vahvistamista on kuitenkin paikallaan kiinnittää huomiota myös tällaisten esteellisyystilanteiden tarkempaan sääntelyyn.

Väliaikaisen oikeusturvan rajoittaminen

Päästökauppalain 75 §:n 4 momentissa ehdotetaan edelleen säädettäväksi väliaikaista oikeusturvaa koskevasta kiellosta. Samansisältöinen säännös on myös lain

77 §:n 3 momentissa. Väliaikaisen oikeusturvan kielto poikkeaa hallintoprosessilain 123 §:n 1 momentin mukaisesta pääsäännöstä, jonka mukaan hallintotuomioistuimen toimivaltaan kuuluu päättää väliaikaisesta oikeusturvasta. Kieltosäännöksiä ei ole niistä säädettäessä perusteltu eikä niiden merkitystä ole arvioitu suhteessa väliaikaisen oikeusturvan peruslähtökohtiin. Perustuslakivaliokunta on siksi edellyttänyt, että lakivaliokunta tarkastelee sääntelyn perusteltavuutta ja välttämättömyyttä.

Perusteltavuuden kannalta on aikaisemmin esittämäni lisäksi paikallaan kiinnittää huomiota siihen, että hallintotuomioistuin voi hallintoprosessilain 123 §:n 1 momentin perusteella päättää väliaikaisesta oikeusturvasta ainoastaan ”valituksen ollessa vireillä”. Hallintotuomioistuin voi siten käyttää tätä toimivaltaansa omasta aloitteestaan tai valittajan vaatimuksesta. Sen sijaan taho, jolla ei ole valitusoikeutta, ei voi vaatia väliaikaista oikeusturvaa. Jos valitusoikeus on vain toiminnanharjoittajalla, sillä ei ole perustetta eikä oikeusturvaintressiä vaatia väliaikaista oikeusturvaa. Myöskään asianosaisen oikeusturvan kannalta arvioituna ei siten ole esitettävissä oikeudellisesti vakuuttavia perusteita ehdotetulle väliaikaisen oikeusturvan täysin poikkeukselliselle kiellolle.